

Community-led Urban Strategies in Historic Towns (COMUS)

**«Համայնքի կողմից իրականացվող քաղաքաշինական
ռազմավարություններ պատմական քաղաքներում»
(COMUS) ծրագիր**

**Գործիսի քաղաքային պատմական փողոցների
արդիականացում**

Նախնական տեխնիկական գնահատում

Բովանդակություն

1. Ներածական.....	3
2. Ամփոփագիր՝ վայրը և դրա կառավարումը.....	5
3. Վարչական տեղեկություններ.....	6
4. Վիճակի եզրակացություն.....	7
5. Առկա տեղեկություններ.....	8
6. ՆՏԳ-ի շրջանակը.....	11
7. ՆԳՏ.....	12
8. Փաստաթղթավորում.....	16

1. Ներածական

Նկ.1. Գորիսի հատակագիծը

- 1.1 Երկիրը կամ տարածքը - Հայաստան
- 1.2 Տեղեկությունները համադրող կազմակերպության անունը -
- 1.3 Կոնտակտային անուն - Սանամյան Հովհաննես
- 1.4 Էլ-հասցե - hovhannessian@yahoo.com
- 1.5 Շենքի կամ վայրի անվանումը և հասցեն – քաղաք Գորիս
- 1.6 Գույքագրման համար(ներ)ը –
- 1.7 Շենքի/հուշարձանի/վայրի տեսակը

1. Կարևոր ամսաթվեր

1850–թթ Վարարակն գետի աջափնյա տարածության վրա սկսվում են Նոր Գորիսի հիմնադրման աշխատանքներ

1870-ական թթ, Բուռն շինարարական գործունեություններ են ծավալվում գավառապետ Ստարազկու ժամանակ Մանուչար-Բեկ Մելիք Հյուսեինյանի ակտիվ մասնակցությամբ և գերմանացի ճարտարապետի կողմից կազմած նախագծով

1869-1877 թթ Շուշի-Գորիս խճուղային ճանապարհի կառուցումը

1885 թ. Գորիսը հռչակվել է քաղաք

1960-ական թթ Գորիսի պատմական տարածքի հարավային մասում ստեղծվում է արդյունաբերական գոտի

1960-ական թվականներից սկսվում է քաղաքաշինական հետաքրքիր հորինվածք ունեցող պատմական կենտրոնի կառուցապատումը: Քանզվում են քաղաքի կենտրոնական մասում գտնվող բազմաթիվ արժեքավոր ճարտարապետական կառույցներ:

1972 թ. «Հայպետնախագիծ» ինստիտուտում մշակվում է Գորիս քաղաքի Նոր գլխավոր հատակագիծը

1974 թ. «Չայպետնախագիծ» ինստիտուտում մշակվում է Գորիս քաղաքի մանրամասն հատակագծման նախագծերը

1982 թ. Գորիս քաղաքի պատմամշակութային հիմնավորում, Գորիս պատմամշակութային արգելոցի նախագիծ

2011 թ. Գորիս քաղաքի պատմամշակութային հիմնավորման նախագիծ

1.9 Ընթացիկ կիրառում(ներ)ը

Գորիս քաղաքի փողոցային ցանցը երկկողմանի երթևեկելի է: Քաղաքի ջրահեռացումը իրականացվում է մայթերի եզրին կառուցված ոռոգման առուների միջոցով:

2. Ամփոփագիր՝ վայրը և դրա կառավարումը

Նոր Գորիսի նախագիծը իրենից ներկայացնում է 18-րդ դարի ռուսական քաղաքաշինությանը բնորոշ գլխավոր հատակագիծը: Հաշվի առնելով տեղանքի հնարավորությունները, բնակավայրի կառուցապատման համար ընտրվել է աշխարհի կողմերի նկատմամբ մի փոքր շեղված, փոխադարձաբար ուղղահայաց փողոցների ցանց, ըստ որի միմյանցից տարբեր հեռավորություններ ունեցող փողոցների հատումից առաջացել են քառակուսի՝ 106x106 մ ու քառանկյուն՝ 106x212 մ չափերի բնակելի թաղամասեր և 212x212 մ չափերով հասարակական կենտրոն: Առանցքային փողոցները նախագծված են 24 մ լայնությամբ, իսկ մնացածները 17 մ: Փողոցների մայթերը (մոտ 3.50մ) սալարկվել են և ծառատնկվել՝ հիմնականում թթի, մասամբ կեռասի և բալի ծառերով: Մայթերի եզրերով անցկացվել են ոռոգման ջրերի առուներ:

Հետագայում ուղղանկյուն հատակագծային ցանցը մեխանիկորեն տարածվել է բնակավայրի հյուսիսային և արևմտյան մասերի մեծ թեքություններ ունեցող լանջերի վրա, որի հետևանքով առաջացել են մի շարք խնդիրներ:

Մասնավորապես Սյունիքի փողոցից արևմուտք գտնվող երկայնական փողոցներում առկա է արևելյան և արևմտյան մայթերի նիշերի զգալի տարբերություն, լայնական փողոցների արևմտյան հատվածները ունեն զգալի թեքություններ, իսկ Բախշյան փ. Սիսիանի և Խորենացի փողոցների միջև գտնվող հատվածում մեծ թեքության պատճառով կառուցվել են աստիճաններ, որի հետևանքով այն երթևեկելի չէ:

Քաղաքի մակերևույթային ջրահեռացումը իրականացվում է ոռոգման առուների միջոցով, որոնք լայնական փողոցներով լցվում են Վարարակ գետի մեջ: Սակայն այդ առուների որոշ հատվածներ այժմ քանդված և վնասված են, դրանց մեջ հաճախ թափվում է կենցաղային աղբը, իսկ գետի մեջ թափվող հատվածները ճահճացած են:

3. Վարչական տեղեկություններ

3.1 Պատասխանատու մարմիններ - Գորիսի քաղաքապետարան, ՀՀ Մշակույթի նախարարություն

3.2 Շենք/վայր, անվանում և հասցե - Գորիս քաղաքի փողոցային ցանց

3.3 Քարտեզին հղում - 39° 30' 28" N, 46° 20' 19" E, 39.507778, 46.338611

3.4 Հուշարձանի տեսակը

-

3.5 Սեփականության իրավունք

-

3.6 Օրենքով սահմանված պաշտպանություն/ սահմանափակումներ

Ըստ Գորիսի քաղաքային համայնքի գլխավոր հատակագծի և պմ..

4. Վիճակի եզրակացություն

**4.1 Ֆիզիկական վիճակի եզրակացություն՝ շատ վատից մինչև լավ
ծատ վատ**

**4.2 Վիճակի ռիսկի գնահատում՝ գնահատվում է A-H միջակայքում
F**

**4.3 Միջամտության առաջնահերթությունը՝ բարձր/միջին/ցածր
Բարձր**

5. Առկա տեղեկություններ

5.2 Փաստագրական աղբյուրներ

Նկ.2. Գորիս, Անկախության փողոց

Նկ.3. Բնակելի տուն, Օրբելյանների փողոց 10

Նկ.4. Գորիս, Գուսան Աշոտի փողոց 20-րդ դարի սկիզբ

Նկ.5. Գորիս, Մաշտոցի փողոց, 20-րդ դարի 80-ական թթ

5.2 Օգտագործված գրականություն

- Գորիս քաղաքի պատմամշակութային հիմնավորման նախագիծ, ՀՀ Մշակույթի նախարարություն, Պատմամշակութային ժառանգության գիտահետազոտական կենտրոն, Երևան, 2011թ
- Հախվերդյան Ս., Գորիսի ամփոփ պատմություն, Երևան, 2005
- Հարությունյան Վ., Արևելյան Հայաստանի քաղաքների հատակագծումն ու կառուցապատումը 19-րդ դարում և 20-րդ դարի սկզբին, «Պատմաբանասիրական հանդես», 1977, N 4
- Հակոբյան Թ., Սովետական Հայաստանի քաղաքները, Երևան, 1977
- Աբրահամ Կրետացի, Պատմություն, Երևան, 1973
- Պապուխյան Ն., Սյունիքի ժողովրդական ճարտարապետությունը, Երևան, 1972

- Զակոբյան Թ., Հայաստանի պատմական աշխարհագրություն, Երևան, 1968
- Մնացականյան Ս., Հայկական ճարտարապետության Սյունիքի դպրոցը, Երևան 1960
- Ալիշան Ղ., Սիսական, Վենետիկ, 1893

5.3 Արդեն կատարված դաշտային աշխատանքներ- Քաղաքապետարանի միջոցներով կենտրոնական փողոցների որոշ հատվածներում կատարվել է առուների վերանորոգում:

5.4 Ընթացիկ ծրագրեր – լրամշակվում է գլխավոր հատակագիծ, որտեղ առաջարկվում է իրականացնել քաղաքի ջրահեռացումը՝ գոյություն ունեցող առուների միջոցով:

5.5 Արդեն պլանավորված ծրագրեր

-

5.6 Արդեն կատարված ֆինանսական հաշվարկներ

-

6. ՆՏԳ-ի շրջանակը

6.1 Գնահատման չափը/բնույթը

Սանամյան Հովհաննես – ճարտարապետ, ճարտարապետության դոցենտ

Քալանթարյան Նանար – ճարտարապետ

Աշխատանք կատարելու համար, մատավոր հաշվարկներով, ծախսվել է տասնհինգ օր:

7. ՆԳՏ

7.1 Նախապատմություն՝ ձևը, գործառույթը և զարգացումը

7.1.1 Ճենքի/վայրի համառոտ նկարագիրը՝ դրա քաղաքային կամ գյուղական համատեքստի վերաբերյալ նշումներով, եթե կիրառելի է:

Փոխադարձ ուղղահայաց փողոցային ցանց, որոնց հատումից առաջանում են քառանկյուն բնակելի թաղամասեր և հասարակական կենտրոն:

7.1.2 Ճենքի կամ վայրի՝ վաղ ժամանակներից մինչև մեր օրերը պատմական զարգացման և էվոլյուցիայի համառոտ ակնարկ:

1850-ական թվականներից Վարարակն գետի աջափնյա տարածության վրա սկսվում են Նոր Գորիսի հիմնադրման աշխատանքները: Բուռն շինարարական գործունեությունները ծավալվում են գավառապետ Ստարացկու ժամանակ՝ 1870-ական թվականներին, Մանուչար-Բեկ Մելիք Յյուսեիսյանի ակտիվ մասնակցությամբ և գերմանացի ճարտարապետի կողմից կազմած նախագծով:

Նոր Գորիսի գլխավոր հատակագիծը նախագծվում է 18-րդ դարի ռուսական քաղաքաշինությանը բնորոշ սկզբունքներով: Հաշվի առնելով տեղանքի հնարավորությունները, բնակավայրի կառուցապատման համար ընտրվում է աշխարհի կողմերի նկատմամբ մի փոքր շեղված, փոխադարձաբար ուղղահայաց փողոցների ցանց, ըստ որի միմյանցից տարբեր հեռավորություններ ունեցող փողոցների հատումից առաջանում են քառակուսի՝ 106x106 մ ու քառանկյուն՝ 106x212 մ չափերի բնակելի թաղամասեր և 212x212 մ չափերով հասարակական կենտրոն: Առանցքային փողոցները նախագծվում են 24 մ լայնությամբ, իսկ մնացածները 17 մ: Փողոցների մայթերը սալարկվել են և ծառատնկվել՝ հիմնականում թփի, մասամբ կեռասի և բալի ծառերով: Մայթերի եզրերով անցկացվել են ոռոգման ջրերի առուներ:

1947 թ. «Հայպետնախագիծ» ինստիտուտում ճարտարապետ Պ. Խոյեցյանի կողմից կազմվում է Գորիս քաղաքի զարգացման և մանրամասն հատակագծման նախագիծը, որի համաձայն գոյություն ունեցող ուղղանկյուն հատակագծային ցանցը մեխանիկորեն տարածվում է բնակավայրի հյուսիսային և արևմտյան մասերի մեծ թեքություններ ունեցող լանջերի վրա:

7.2 Նշանակություն

7.2.1 Նշանակության/պատմական և ժառանգության կարևորության վերաբերյալ ամփոփ նկարագիր:

Գորիս քաղաքում առավել դիտարժան են ճարտարապետական առանձին կառույցները, նրանցով կազմավորված փողոցները, պատմական կենտրոնը: Փողոցների նեղ մայթերը ծառատնկված են հիմնականում թփի, մասամբ կեռասի և բալի ծառերով: Մայթերի եզրերով անցնում են ոռոգման ջրերի առուներ:

Բնակելի տների հիմնական մուտքերի կողքին տեղադրված են եղել նստարաններ, ուր նստել և անցուղարձին են հետնել բնակիչներն: Այս քաղաքաշինական և ճարտարապետագեղարվեստական ամբողջությունը ստեղծում է քաղաքային պատմական մի միջավայր:

7.2.2 Գնահատման մեջ հաշվի առնվող հնարավոր կատեգորիաների ստուգացանկ:

Պատմական

Գեղագիտական/Եսթետիկական

Սոցիալական/քաղաքացիական

7.3 Խոցելիության/ռիսկի գնահատում

Սյունիքի փողոցից արևմուտք գտնվող երկայնական փողոցներում առկա է արևելյան և արևմտյան մայթերի նիշերի զգալի տարբերություն, լայնական փողոցների արևմտյան հատվածները ունեն զգալի թեքություններ, իսկ Բախշյան փ. Սիսիանի և Խորենացի փողոցների միջև գտնվող հատվածում մեծ թեքության պատճառով կառուցվել են աստիճաններ, որի հետևանքով այն երթևեկելի չէ: (տես նկ. 10)

Քաղաքի մակերևութային ջրահեռացումը իրականացվում է ոռոգման առուների միջոցով, որոնք լայնական փողոցներով լցվում են Վարարակ գետի մեջ: Սակայն այդ առուների որոշ հատվածներ այժմ քանդված և

վնասված են, դրանց մեջ հաճախ թափվում է կենցաղային աղբը, իսկ գետի մեջ թափվող հատվածները ճահճացած են:

7.4 Տեխնիկական վիճակ

Գորիսի փողոցները նախկինում եղել են սալարկված, մինչդեռ այժմ ասֆալտապատ են: Մայրերի եզրային քարերը քայքայված են, տեղ-տեղ բացակայում են: Ջրատար առուները լիարժեք չեն գործում, որոշ հատվածներ ամրոջովին փակված են:

7.5 Անհրաժեշտ վերանորոգման համառոտ նկարագիր

Անհրաժեշտ է մայրերը վերակառուցել, հատկապես պատմական միջուկի սահմաններում, տեղական սալաքարերով, հնարավորինս խուսափելով ասֆալտապատումից, վերականգնելով նախնական տեսքը: Պատմական միջուկի տարածքում ցանկալի է, որ փողոցները նույնպես սալարկվեն տեղական քարերով, իսկ արգելոցի տարածքից դուրս կարող են սալարկվել միայն մայրերը՝ փողոցները թողնելով ասֆալտապատ (տես նկ. 18):

Քաղաքի մակերևույթային ջրահեռացումը հնարավոր է իրականացնել մայրերին զուգահեռ անցնող առուների միջոցով, որի համար անհրաժեշտ է վերակառուցել այդ առուների ամբողջ համակարգը տեղական բազալտ քարերով, վերականգնել քանդված և խաթարված հատվածները, անհրաժեշտության դեպքում լայնացնել և խորացնել լայնական փողոցներով անցնող առուները, կառուցել վերջիններիս գետի մեջ լցվելու հատվածները, ապահովելով ջրերի անարգելք հոսքը գետի մեջ, որպիսզի խուսափենք այդ հատվածների ճահճացումից:

7.6 Կոնսերվացման/վերականգնման քաղաքականություն և առաջարկներ

7.6.1 Վայրի տեսլականի և դրա կայունության վերաբերյալ ամփոփումը նախնական փուլում

Քաղաքի փողոցների մայրերը հիմնականում առանձնացված են երթևեկելի մասից առուներով և մայրերը կառուցված են փողոցի նիշին հավասար: Այս լուծումը պահպանելու դեպքում և առուների վրա չուզում են ցանցերի առկայության պայմաններում ստացվում է մեկ հարթություն, որը հնարավորություն կստեղծի հաշմանդամների համար փողոցների անցումներով սայլակներով անարգելք անցնելու համար: Ելնելով վերոհիշյալից առուները եթե ոչ ամբողջ երկարությամբ, ապա հետիոտն անցումների և մեքենաների՝ դեպի ավտոտնակներ և բակեր տանող հատվածներում առաջնահերթ պետք է ծածկվեն չուզում են ցանցերով (տես նկ. 16, 17):

7.6.2 Կոնսերվացման փիլիսոփայությունը

Գորիս քաղաքի ճարտարապետագեղարվեստական առանձնահատկության պահպանման համար շատ կարևոր է ճիշտ գնահատել և պահպանել քաղաքային միջավայրի ճարտարապետագեղարվեստական որակները, ճշտել և ֆիքսել պատմամշակութային և քաղաքաշինական ֆունկցիաները: Պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել բնական և քաղաքային համայնապատկերների պահպանմանը, կատարել փողոցների կոմպլեքսային վերակառուցում, նախկին ֆունկցիաների և ճարտարապետական մանր ձևերի հնարավոր վերակառուցմամբ, փողոցը ակտիվորեն պետք է օգտագործել տուրիզմի և մշակույթի նպատակների համար: Պատմական կենտրոնում փողոցը հնարավորության դեպքում պետք է տրամադրել հետիոտնին: Անհրաժեշտ է պահպանել նաև քաղաքի միջավայրը բնակելի տները՝ կամարած մոտքերով, մայրերին տեղադրված նստարաններով (տես նկ. 12): Այս միջավայրը երկար ժամանակ առկա է եղել Գորիսում և բնակիչները սիրել են նստել իրենց տան դիմացի նստարաններին և հետևել անցուդարձին (տես փ.աղբ. 2): Նոր նստարանների տեղադրումը կնպաստի նաև այդ միջավայրի պահպանմանը (տես նկ. 8):

7.6.3 Միջամտության մակարդակ

Քաղաքի ապագա վերակառուցումների ժամանակ անհրաժեշտ է ձգտել փողոցը բերելու պատմական Գորիսի կառուցապատմանը բնորոշ տեսքի: Վերակառուցման ժամանակ անմասշտաբ կառույցները հնանալուց հետո պետք է վերափոխել պատմական Գորիսին ներդաշնակ կառույցներով: Հնարավոր է նաև անմասշտաբ կառույցները քողարկել ճարտարապետության կամ կառուցապատման միջոցով:

7.6.4 Պատշաճ օգտագործման նախնական առաջարկներ, եթե կիրառելի է:

Հիմնական փողոցների լայնությունը հնարավորություն է ստեղծում առանձնացնել հեծանիվային երթուղիներ՝ կից մայթերին, որոնք կարող են լինել ինչպես երկկողմանի՝ կից մեկ կողմի մայթին, այնպես և միակողմանի կից փողոցի երկու մայթերին (տես նկ. 14):

Գորիսի պայմաններում նպատակահարմար է այդ հեծանիվային երթուղիները առանձնացնել երթևեկելի մասից քարտե, կամ ռեզինե եզրաքարերով: Ցանկալի է նախապատվությունը տալ տեղական քարին: Ելնելով իրավիճակից առաջարկվում է հեծանվային երթուղիները կազմակերպել Սյունիքի փողոցից արևելք գտնվող երկայնական և լայնական փողոցներում: Առաջարկվում է վերակառուցել դեպի հին Գորիս տանող Սաթյան փողոցը՝ կազմակերպելով հեծանվային երթուղի (տես նկ. 13):

Առանձնակի ուշադրության է արժանի Գետափնյա փողոցը որը անհրաժեշտ է վերակառուցել, հասցվելով այն մինչև մարզադաշտ և այդ փողոցի ամբողջ երկարությամբ, զետիկն հարող հատվածում, կազմակերպել հատուկ հեծանվային ուղի, վազբուրդիներ և ճեմուղիներ:

7.6.5 Սոցիալական կիրառումների և կայուն զարգացման հնարավորություններ

Գորիսի փողոցային ցանցի բարելավումը, ոռոգման ցանցի արդիականացումը և հեծանվային ուղիների ստեղծումը ոչ միայն կբարելավի բնակիչների կենսակերպը, այլև կնպաստի տուրիզմի զարգացմանը, պատմական քաղաքի կերպարարի պահպանմանը ինչև էլ կստեղծի նոր աշխատատեղեր տեղի բնակչության համար:

7.6.6 Ամրացման/ծածկապատման, վերանորոգման, կոնսերվացման, վերականգնման գերակայությունների ընդհանուր գնահատում

Ջրատար առուների վերականգնում:

Փողոցների անցումները հարմարեցնել հաշմանդամների ազատ տեղաշարժմանը:

Ապահովել քաղաքի լուսավորությունը:

Առանձնացնել հեծանվային ուղիներ:

Մայթերին տեղադրել նստարաններ, աղբարկղեր:

7.6.7 Հանրամատչելիություն

Գորիս մուտք գործող փողոցների սկզբնամասում անհրաժեշտ է տեղադրել քարտեզ-վահանակներ, ուր նշված կլինի հեծանվային ուղիները:

Գետափնյա փողոցը հեծանվային ուղիով կծգվի մինչև մարզադաշտ: Մարզադաշտի մոտակայքում կարելի է ստեղծել սպորտային հրապարակ և տեղադրել մարզասարքեր:

7.6.8 Այլ առավելություններ

7.7 Ֆինանսներ

7.7.1 Բյուջետային կարիքների ընդհանուր գնահատում և փուլայնություն

Ջրատար առուների վերականգնում- գծամետրը՝ 28.000 դրամ (53 euro)

Քաղաքի կենտրոնական հատվածում ջրատար առուների երկարությունը հասնում է 25.000 մ:

Ընդհանուր գումարը կկազմի 700մլն. դրամ (1.320.000 euro)

Մայթերի սալարկում- 40.000 դրամ (75 euro)

Քաղաքի պատմական կենտրոնի հատվածում մայթերի մակերեսը կազմում է 25.000 մ² :

Ընդհանուր գումարը կկազմի 1 մլրդ. դրամ (1.870.000 euro):

Մեկ գծամետր չուզուկե ցանցը 10.000 դրամ է (19 euro):

7.7.2 Ներդրումների ներգրավման (իրական) հնարավորությունների գնահատում

Գորիսի քաղաքապետարան, նաև հնարավոր է ներգրավել առևտրահասարակական կառույցների սեփականատերերին:

7.7.3 Ներդրումների վերականգնման (իրական) հնարավորությունների գնահատում

7.7.4 Արդյոք փորձել եք միջոցներ հայթայթել տվյալ վայրի կամ հուշարձանի համար:

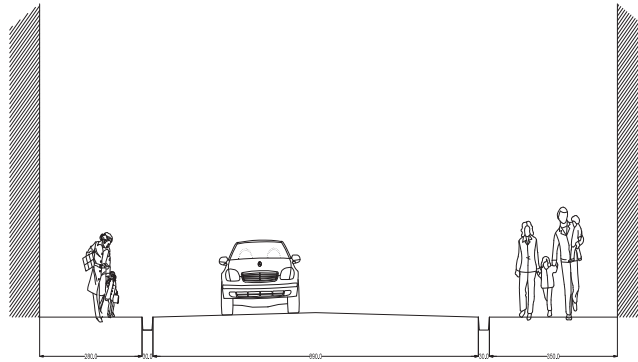
Եթե այո, ապա ներկայացրեք մանրամասները

-

7.7.5 Արդյոք ստացե՞լ եք միջոցներ տվյալ վայրի կամ հուշարձանի համար:
Եթե այո, ապա ներկայացրեք մանրամասները:

-

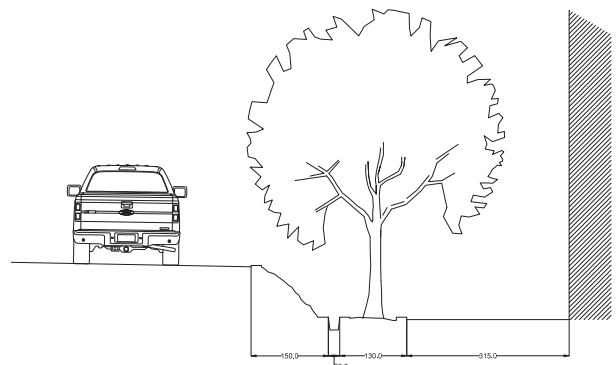
8. Փաստաթղթավորում

Նկ.6. Մաշտոցի փողոց - կտրվածք

Նկ.7. Սյունիքի փողոց - կտրվածք

Նկ.8. Խորենացու փողոց – կտրվածք

Նկ.9. Անդրանիկի փողոց - կտրվածք

Նկ.10. Դավիթ Բեկի փողոց – կտրվածք

Նկ.11. Ջրատար առու, գետի թափվելու հատվածը

Նկ.12. Ջրատար առու

Նկ.13. Փողոց, ջրատար առու

Նկ.14. Վերականգնված ջրատար առու

Նկ.15. Սյունիքի փողոց

Նկ.16. Գուսան Աշոտի փողոց

Նկ.17. Բնակելի տուն

Նկ.18. Սաթյան փողոցը ընդգծված Գորիսի հատակագծի վրա

Նկ.19. Հեծանվային ուղու կազմակերպման առաջարկ